

Analys av kategorin övriga bedrägerier

Ärenden som inkommit till polisområde Östergötland
år 2024 från 1 januari till sista veckan i april

Utkast, ver 2.0

Stefan Holgersson

BF-samordnare

Polisområde Östergötland

Innehållsförteckning

1. Analys av kategorin övriga bedrägerier	4
1.1 Felkodning och försöksbrott	4
1.2 Den ekonomiska omfattningen av kategorin övriga bedrägerier	5
1.3 Få ärenden i kategorin övriga bedrägerier klaras upp	5
1.4 Gärningsmän och modus.....	7
1.5 Ålder, kön och riskmedvetenhet hos målsäganden	7
2. Åtgärder	8
2.1 Ökad kvalitet på brottskodningen vid anmälningsupptagning	8
2.2 Inför strukturerade kvalitetskontroller av FU-ledarbeslut.....	8
2.3 Bevaka inkomna anmälningar.....	8
2.4 Agera mot vissa misstänkta personer.....	8
2.5 Proaktiva och brottsförebyggande aktiviteter	8
2.6 Bevisprovaktion	8
2.7 Nära samarbete med Konsumentverket	8
2.8 En påverkan att externa aktörer försvårar bedrägerier	8
2.9 Vidta utredningsåtgärder omgående för att säkra bevis	9
2.10 Samverkan för att förbättra företags och andra organisationers rutiner	9
2.11 Verka för att Brå ökar kvaliteten på brottskodningen	9

1. Analys av kategorin övriga bedrägerier

1.1 Felkodning och försöksbrott

Brottsförebyggande rådet definierar övriga bedrägerier (brottskod 0992-0995) i sin skrift om klassificering av brott som:

”Övriga typer av bedrägeri som regleras i 9 kap. 1–3 § BrB, som inte omfattas av ovanstående brottstyper, och för vilka specificerade brottskoder ska användas.”¹

Av 100 slumpmässigt utvalda ärenden som brottskodats som övriga bedrägerier var det nästan 7 av 10 (68 procent) som skulle ha kodats som en annan typ av bedrägeribrott. 11 av 68 ärenden skulle ha kodats som befogenhetsbedrägeri, 10 som annonsbedrägerier, 8 som kortbedrägerier, 7 som fakturabedrägerier, 6 som snyltningsbrott och 3 som social manipulation (övrig). 6 andra ärenden skulle ha kodats antingen som kortbedrägeri eller befogenhetsbedrägeri. Förutom ovanstående ärenden gick det att ifrågasätta brottskodningen av två ytterligare ärenden, men eftersom det i dessa fall inte var klart att det rörde sig om en felkodning inräknades dessa i de ärenden som var korrekt kodade.

Det finns en generell problematik vad gäller brottskodning av bedrägeribrott som bottnar i att definitionerna av brottskategorierna överlappar varandra², men det finns också generella kvalitetsproblem med brottskodningen som inte beror på detta. För kategorin övriga typer av bedrägerier är detta tydligt eftersom denna brottskod bara ska väljas om brottet inte omfattas av de andra brottstyperna. Om det är svårt att välja hur brottet ska kodas beroende på en överlappande definition ska inte brottet kodas som övrig typ av bedrägeri. Ändå görs detta och dessutom har ett flertal brott kodats som bedrägerier trots att det av texten i anmälan tydligt framkommer att det rör sig om en annan brottstyp än bedrägeri, såsom stöld (4 st ärenden), olaga tvång eller förskingring. Brottsypen övriga bedrägerier åskådliggör på ett tydligt sätt att kvalitetskontrollen av brottskodning i samband med anmälningsupptagning behöver utvecklas.

Vidare skulle ett ärende inte ha kodats som ett övrigt bedrägeri eftersom det redan vid anmälningsupptagningen var tydligt att det inte handlade om ett brott. Två av de 32 ärenden (6 procent) som på ett korrekt sett kodats som övriga bedrägeribrott visade sig senare inte röra sig om ett brott – exempelvis trodde målsäganden i ett ärende att någon olovlig tagit pengar från dennes bankkonto men upptäckte senare att det var Kronofogden som reglerat en skuld och att det inte rörde sig om ett brott. Ett ärende var dubbelfört och ett av de återstående 29 ärendena (3 procent) rörde sig om ett försöksbrott.

Av Brå:s statistik framgår att under år 2023 anmälades 24 284 övriga bedrägerier³. Om vi antar att 68 procent av dessa var felkodade och att ytterligare cirka fyra procent handlade om ett försök, att det inte skett ett brott eller varit dubbelfört betyder det att det under år 2023 anmälts knappt 7000 brott som hamnar inom kategorin övriga bedrägerier där en målsägande förlorat pengar.

¹ https://bra.se/download/18.73ed0f241939545744f1974e/1734442788353/2024_Klassificering%20av%20brott%20v%2013_0.pdf sidan 78.

² Se t.ex. delrapporten som analyserar befogenhetsbedrägeri och kortbedrägerier.

³ <https://bra.se/amnen/bedrageri> [2025-02-02]

1.2 Den ekonomiska omfattningen av kategorin övriga bedrägerier

Intervallet på belopp i kategorin övriga bedrägerier som inkommit till polisområde Östergötland i början av år 2024 låg mellan 50 kronor och 400 000 kronor. Medelvärdet var 40 509 kronor och medianvärdet 4500 kronor. I rapporten om uppskattade brottsvinster vid bedrägeribrottslighet som Polismyndigheten publicerat anges att brottsvinsten för övriga bedrägerier uppgår till 2,4 miljarder kronor år 2023. Det anges att år 2023 genererade investeringsbedrägerier den största vinsten för kriminella aktörer (cirka 2,3 miljarder kronor), men av den tabell som presenteras är summan för övriga bedrägerier högre⁴. År 2024 beräknas brottsvinsterna för kategorin övriga bedrägerier till cirka 2,2 miljarder kronor vilket gör att den brottsvinst denna kategori genererade var över en halv miljard högre än för investeringsbedrägerierna detta år⁵. Vad som ligger till grund för att övriga bedrägerier inte nämns som den kategori som genererar de högsta brottsvinsterna förklaras inte.

1.3 Få ärenden i kategorin övriga bedrägerier klaras upp

Av de 100 slumpmässigt utvalda ärendena var det 1 av de ärenden som hamnade inom kategorin övriga bedrägerier som redovisades till åklagare, 3 ärenden var öppna och 28 hade lagts ned.

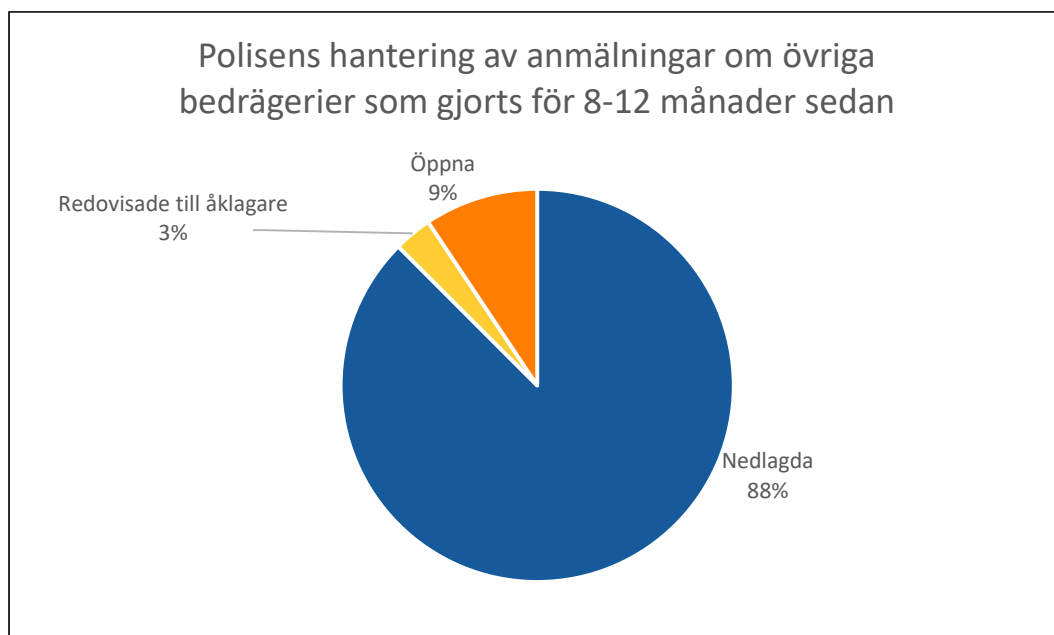

Diagram 2. Polisområde Östergötlands hantering av anmälningar som hamnar i kategorin övriga bedrägerier som gjorts för 8-12 månader sedan (n=32)

I nedanstående diagram redovisas nedläggningsgrunderna.

⁴ https://polisen.se/siteassets/dokument/ovriga_rapporter/brottsvinsterna-for-bedrageribrottsligheten-2023.pdf, tabell 1, sidan 8.

⁵ <https://polisen.se/contentassets/3229d38bd0cf4d93ba660544163cf71e/brottsvinsterna-for-bedrageribrottsligheten-2024.pdf>, tabell 1, sidan 6.

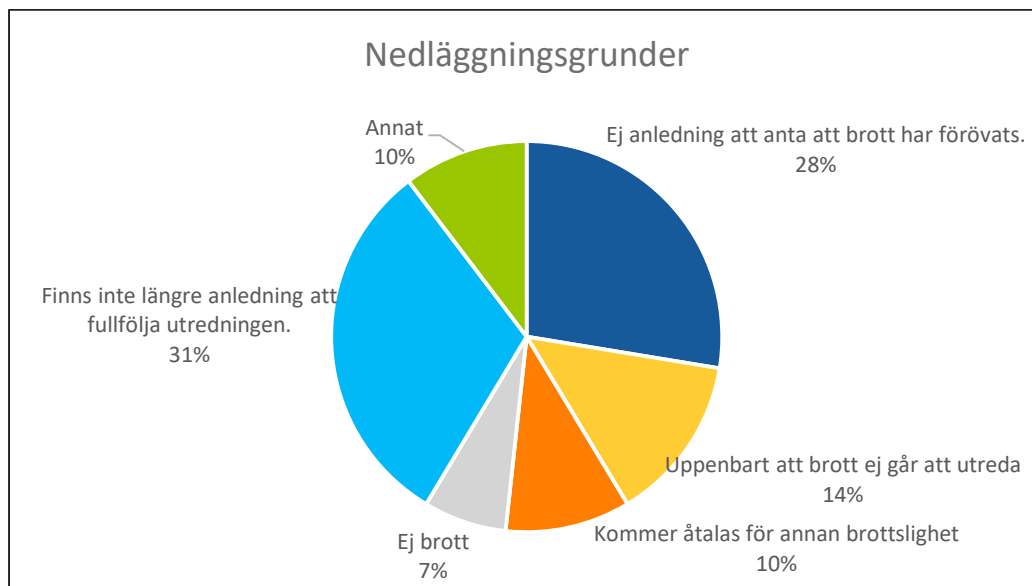

Diagram 3. Nedläggningsgrunder när det gäller kategorin övriga bedrägeribrott i polisområde Östergötland av de ärenden som kom in de första fyra månaderna år 2024 (n=29).

I 13 av de 28 ärendena (ca 50 procent) som lagts ned fanns det tydliga skäl att lägga ned ärendena. Det handlar exempelvis om de ärenden som inte utgjorde ett brott och ungefär hälften av ärendena med nedläggningsgrunden att det inte längre finns anledning att fullfölja utredningen som hade lagts ned beroende på att målsäganden inte gick att nå eller inte lämnade in efterfrågade underlag.

Inget av de tre ärenden som lades ned med hänvisning till att misstänkt kommer att åtalas för annan brottslighet var det tydligt att det var korrekta beslut. I ett av ärendena hade en målsägande blivit lurad att swisha pengar. När målsäganden skrev och bad att få tillbaka pengarna svarade den misstänkte att: *"Det kan du glömma din dumme jävel, jag ångrar att jag inte bad om mer pengar"*. Ärende lades ned med hänvisning till åtalsunderlåtelse skulle komma ifråga med hänvisning till att misstänkt kommer åtalas för andra brott, men brottet som person misstänktes för i ett annat ärende var enbart ett penningtvättbrott.

I två av fyra ärenden som lades ned med hänvisning till att det var uppenbart att brott inte gick att utreda gick det också att ifrågasätta nedläggningsgrunden. Det ena fallet gällde ett ärende där en person under en period använt en annan persons pinkod till ett gym. Det fanns kamerabilder som inte hade efterfrågats. I det andra fallet angavs att det var oklart av vad som hänt på platsen för ett bedrägeri, vilket kan förklaras av en låg kvalitet på de förhör som hållits av polis på plats. Ett utdrag ur ett av förhören:

"Han sa förlåt jag sov, han sa vad händer. [...] Kan du ringa upp mamman, är du snäll ge mig sparkcykeln eller swischa pengar, tillbaka pengarna. Den gick vi till bussen, åkte till satan och sen blev vi stoppade av polis."

Inga förhör hölls av utredningspersonal i efterhand för att bringa klarhet.

I 5 av 8 ärenden där nedläggningsgrunden var att det inte längre fanns anledning att fullfölja förundersökningen var det oklart varför detta beslut fattats. Det står exempelvis i ett ärende att: *"Vidtagna åtgärder har inte lett till att någon kan misstänkas för brottet"*, trots att det inte har vidtagits några åtgärder i ärendet. När det gäller nedläggningsgrunden att

"Uppgifter i ärendet ger inte anledning att anta att brott som hör under allmänt åtal har förövats" var det i ett par fall oklart hur denna slutsats kunnat dras – till exempel hur beslutsfattaren kommit fram till att ärendet är civilrättsligt utifrån de uppgifter som fanns i ärendet.

1.4 Gärningsmän och modus

Avsaknad av utredningsåtgärder och information begränsade möjligheten att inom ramen för denna rapport analysera gärningsmännen i brottskategorin övriga bedrägeribrott, men de gärningsmän som förekommer pekar på att det är personer som återkommer i brott. Ärendena i denna brottskategori skiljer sig mycket åt i tillvägagångssätt, men flera av ärendena ger intrycket av att det kan vara återkommande modus från gärningsmannens sida.

1.5 Ålder, kön och riskmedvetenhet hos målsäganden

En fjärdedel av målsäganden i brottskategorin övriga bedrägeribrott var företag. Privatpersonerna var mellan 15 och 90 år. Genomsnittsåldern var 49 år och det var lika många kvinnor som män som var målsäganden. I vissa av ärendena verkar riskmedvetenheten varit låg hos målsägandena.

2. Åtgärder

2.1 Ökad kvalitet på brottskodningen vid anmälningsupptagning

Säkerställ en ökad kvalitet på brottskodningen i samband med anmälningsupptagning som inte är kopplat till behovet av att se över brottskodningen.

2.2 Inför strukturerade kvalitetskontroller av FU-ledarbeslut

Det finns ett behov av att införa strukturerade kvalitetskontroller av FU-ledarbeslut för att identifiera utbildnings- och korrigeringsbehov.

2.3 Bevaka inkomna anmälningar

Ha en kontinuerlig bevakning av inkomna anmälningar som hamnar i kategorin övriga bedrägerier där information omgående används för proaktiva och brottsförebyggande aktiviteter (se 2.4, 2.5 och 2.6).

2.4 Agera mot vissa misstänkta personer

I de fall samma personer återkommer som misstänkta för övriga bedrägerier eller andra bedrägerier tillämpa det arbetssätt som utvecklats i bedrägerienheten i Norrköping där kontakt tas per telefon med dessa misstänkta, vilket gör att de får klart för sig att det pågår en brottsutredning mot dem och vilka konsekvenser det kan få för dem om de fortsätter med detta brott (se även punkt 2.6).

2.5 Proaktiva och brottsförebyggande aktiviteter

För att angripa vissa typer av brott i kategorin övriga bedrägerier finns ett behov av att i utredningsverksamheten frångå en inriktning där man inväntar att anmälningar inkommer och därefter vidtar utredningsåtgärder. Ett sådant tillvägagångssätt gör att utsikterna är små för att klara upp och förebygga dessa brott.

2.6 Bevisprovaktion

I vissa typer av ärenden för att kunna styrka hur företag agerar på ett sätt att det kan betraktas som en brottslig vilseledning använd bevisprovokation.

2.7 Nära samarbete med Konsumentverket

Nära samarbete med Konsumentverket för att de ska agera mot företag som upprepade gånger förekommer i anmälningar

2.8 En påverkan att externa aktörer försvårar bedrägerier

Arbeta för att det snabbt ska gå att ta bort möjligheten att använda Swish för att föra över pengar till vissa telefonnummer som förekommer i misstänkta bedrägerier. Detta skulle kunna ske utan att begränsa möjligheten att betala med Swish från dessa telefonnummer, vilket gör intrånget mindre allvarligt. En sådan åtgärd skulle kunna kombineras med information om att det finns en risk att i förlängningen bli av med BankId. I de fall gärningsmän fortsätter med bedrägeribrottslighet bör de bli av med sitt BankId. Erfarenheter från bedrägerienheten i Norrköping pekar på att ett sådant tillvägagångssätt för närvarande är svårt att få till stånd och det finns ett behov av att trycka på de aktiviteter som pågår på nationell nivå som ska göra detta möjligt.

2.9 Vidta utredningsåtgärder omgående för att säkra bevis

Det går snabbt att läsa igenom en anmälan och se om det kan finnas ett behov av att säkra bevis. En slutsats som går att dra är att det omgående är viktigt att vidta åtgärder för att säkra bevis som annars kan gå förlorade. Sådana arbetsmetoder har provats med lovande resultat⁶. En liknande slutsats drogs gällande inkomna anmälningar om demokrati- och hatbrott på nätet som publicerades år 2018⁷.

2.10 Samverkan för att förbättra företags och andra organisationers rutiner

Polisområde Östergötland kan inom ramen för Östergötland tillsammans mot brott (ÖTMB) involvera branschorganisationer för att förebygga vissa typer av de bedrägerier som hamnar inom kategorin övriga bedrägerier. Genom att bevaka inkomna anmälningar (se punkt 2.3) kan aktuella tillvägagångssätt lokaliseras som företagare kan få information om för att anpassa sina rutiner för att motverka denna typ av bedrägerier.

2.11 Verka för att Brå ökar kvaliteten på brottskodningen

Polisområde Östergötland bör när tillfälle ges och i olika sammanhang göra yttranden som kan påverka Brå att försöksbrott och fullbordade bedrägeribrott får olika brottskoder. Vidare är en orsak till att kvaliteten vad gäller övriga bedrägerier är låg att definitionen av olika bedrägeribrott är överlappande och att anmälningsupptagare därför riskerar att välja övriga bedrägerier när de är osäkra hur brottet ska kodas (det är dock fel eftersom någon annan specificerad typ ska väljas).

⁶ Bland annat i ett pilotprojekt som genomfördes på PKC i region Väst de sista månaderna under år 2024.

⁷ <http://www.diva-portal.org/smash/get/diva2:1210777/FULLTEXT02.pdf>